

Chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức và chính sách thu hút nhân tài của Xingapo những năm đầu thế kỷ XXI

PHẠM THỊ NGỌC THU*

Dưới sự tác động của khoa học và công nghệ, loài người đang bước vào thời kỳ mới, thời kỳ chuyển giao từ nền kinh tế công nghiệp sang *nền kinh tế tri thức* (knowledge economy or knowledge – based economy), nền kinh tế này đang hình thành ở các nước phát triển, đặc biệt là những nước trong khối OECD⁽¹⁾, từ giữa những năm 90 của thế kỷ XX, giờ đây đang lan truyền với tốc độ nhanh sang cả các nước đang phát triển. Đặc trưng cơ bản của nền kinh tế mới này là tri thức, tri thức đã trở thành nhân tố quan trọng nhất quyết định sự phát triển hơn cả các nguồn lực khác như đất đai, công cụ, lao động.

Dựa theo phân tích chung của các nhà nghiên cứu thì *nền kinh tế dựa trên tri thức là một nền kinh tế tạo ra giá trị chủ yếu thông qua quá trình sản xuất, phân phối và sử dụng tri thức* (OECD, 1996). Trong nền kinh tế tri thức, *nguồn tri thức và vốn tri tuệ là yếu tố tạo ra sự khác biệt của lợi thế cạnh tranh hơn là các nguồn*

nguyên vật liệu và vốn vật chất. Kinh tế tri thức là nền kinh tế mà sự phát triển của nó trước hết tùy thuộc vào khả năng tiếp thu, làm chủ, sáng tạo tri thức mới và vận dụng tri thức đó vào mọi lĩnh vực đời sống xã hội từ khâu quản lý đến quá trình sản xuất, lưu thông, phân phối và dịch vụ. Hiện nay, Xingapo là nước láng giềng của Việt Nam đã và đang bắt kịp xu thế phát triển kinh tế mới này, họ xây dựng chiến lược phát triển nền kinh tế dựa trên tri thức với những bước đi khá vững chắc và thu được những kết quả khả quan.

Chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức của Xingapo đã được vạch ra như thế nào? Chính sách phát triển giáo dục đại học và thu hút nhân tài phục vụ chiến lược phát triển kinh tế đó của Chính phủ Xingapo được thực hiện ra sao? Đó là những vấn đề mà chúng tôi bước đầu đi vào tìm hiểu xin mạo muội được nêu ra qua bài viết này.

* ThS. Phạm Thị Ngọc Thu, Trường ĐHKHXH và NV Tp. Hồ Chí Minh..

1/ Chiến lược phát triển nền kinh tế tri thức của Xingapo

Đặc trưng cơ bản của nền kinh tế tri thức là tri thức trở thành nhân tố quan trọng nhất cho sự phát triển hơn cả các nguồn lực khác như đất đai, công cụ, lao động... vì thế chiến lược phát triển của nền kinh tế dựa trên tri thức được các nhà phân tích chính sách nêu ra một khuôn khổ phải đảm bảo những yếu tố sau:

- Tạo ra một môi trường thuận lợi cho đầu tư vào việc tạo ra tri thức và các hoạt động khai thác nói chung.

- Xác định các ngành công nghiệp sử dụng nhiều tri thức đặc thù cần đẩy mạnh.

- Phát triển và qui tụ nhân tài để khai thác và sáng tạo tri thức (phát triển nguồn vốn con người).

- Tạo thuận lợi cho việc luân chuyển và trao đổi tri thức với các nguồn tri thức tiên tiến khác (kết cấu hạ tầng, mạng lưới, chính sách mở cửa).

Trên cơ sở chiến lược đã được các nhà phân tích nêu ra, Chính phủ Xingapo đã xây dựng kế hoạch phát triển kinh tế trong những năm đầu thế kỷ XXI có thể thấy quá trình đó diễn ra như sau:

Năm 1997-1999, trong thời gian xảy ra cuộc khủng hoảng tài chính ở khu vực Đông Nam Á, các nhà hoạch định chính sách ở Xingapo đã xác nhận sự cần thiết phải xây dựng một nền tảng mới cho việc duy trì khả năng cạnh tranh trong tương lai. Xingapo đã thành lập **Ủy ban Thế kỷ XXI**, với nhiệm vụ là xác định những ý tưởng mới cho thế kỷ XXI, biến Xingapo thành một thành phố - Thế giới toàn cầu.

Cuối năm 1998, Ủy ban cạnh tranh Xingapo trong báo cáo Chính phủ đã **đặt ra mục tiêu đưa Xingapo trở thành nền kinh tế dựa trên tri thức** có sức cạnh tranh toàn cầu trong thời gian tới. Từ đó chiến lược phát triển nền kinh tế tri thức ra đời.

+ Trước hết trong việc xác định những ngành sử dụng nhiều tri thức cần thúc đẩy

Trong năm 1999, Chính phủ Xingapo thông qua kế hoạch công nghiệp 21 (I 21) các ngành công nghiệp và một số lĩnh vực quan trọng sau đây được xác định: điện tử, hóa chất, khoa học và sự sống, khoa công trình (xây dựng, điện, hóa chất, cơ khí, giao thông...), giáo dục và chăm sóc sức khỏe, hậu cần, truyền thông và thông tin đại chúng, các trung tâm điều phối.

Tiêu chuẩn chung để chọn ra những ngành nghề nêu trên căn cứ vào 2 yếu tố: một là, sử dụng mạnh mẽ tri thức công nghệ và cần được liên tục đổi mới. Hai là, có tiềm năng lớn trong việc tăng xuất khẩu ra thị trường thế giới⁽²⁾.

Để khuyến khích các doanh nghiệp đầu tư vào những lĩnh vực và ngành nghề đã xác định, Chính phủ Xingapo thực hiện chính sách khuyến khích đầu tư trực tiếp và chính sách ưu tiên hóa **R&D công cộng** (R&D - đầu tư cho nghiên cứu và triển khai hướng vào sáng tạo cái mới) nhằm xây dựng hệ thống dịch vụ công cộng ưu việt. Trong chính sách khuyến khích đầu tư, chiến lược đặc biệt tập trung vào mục tiêu thu hút những công ty sản xuất và dịch vụ tầm cỡ thế giới nhằm thực hiện những hoạt động sử dụng nhiều tri thức của họ ở Xingapo.

Cùng với việc khuyến khích đối với các công ty đa quốc gia nước ngoài thì đối với các doanh nghiệp trong nước Chính phủ cũng thúc đẩy các doanh nghiệp trong nước đầu tư, tăng cường quy mô hoạt động vào những khu vực ngành nghề trên và làm cho các doanh nghiệp này có tính cạnh tranh toàn cầu.

Trong chính sách R&D công cộng, chiến lược của Chính phủ Xingapo là nhằm thiết lập những thể chế R&D công cộng để nghiên cứu và triển khai, củng cố khả năng tồn tại của các công ty hoặc để phát triển cơ sở nhân lực và tri thức đến những nơi mới trong tương lai...

+ Tạo môi trường kinh doanh thuận lợi cho sáng tạo và sử dụng tri thức.

Chính phủ Xingapo đảm bảo thực hiện các chương trình phát triển kinh tế quốc gia bằng cách duy trì môi trường làm ăn lành mạnh, một hệ thống pháp luật chặt chẽ, có hiệu quả, thúc đẩy thương mại, không có những rào cản không cần thiết và chống đầu cơ tham nhũng... Mặt khác, tăng cường đầu tư xây dựng hoàn thiện các công trình ở trình độ quốc tế (cảng biển, sân bay, hệ thống viễn thông); phát triển đất nước thành một trung tâm dịch vụ, tài chính quốc tế...

Chính phủ có nhiều kế hoạch khuyến khích khác nhau được đưa ra hỗ trợ, thúc đẩy đầu tư vào những ý tưởng mới như quỹ ứng dụng bằng sáng chế hay việc nới lỏng các qui chế được thông báo như việc sửa đổi luật phá sản nhằm tạo điều kiện cho các doanh nghiệp làm ăn thua lỗ có điều kiện khôi phục lại hoạt động sản xuất, cho phép các chủ sở hữu được sử dụng căn hộ chung cư để tiến hành những hoạt động sáng tạo mới.

+ Tạo điều kiện thuận lợi cho việc trao đổi tri thức với các trung tâm tri thức tiên tiến khác.

Trong thế kỷ thông tin và công nghệ cao tài năng của con người, vốn trí tuệ, năng lực tạo ra giá trị bổ sung và truyền đạt tri thức trở thành chìa khoá của thành công. Để Xingapo xây dựng một nền kinh tế có hàm lượng khoa học cao và ứng phó tốt trước những vấn đề của toàn cầu hóa đặt ra, Chính phủ Xingapo chủ trương đón tiếp các công ty mà sản phẩm có hàm lượng khoa học cao thuộc nhiều lĩnh vực như: nghiên cứu và phát triển công nghệ, hoạt động viễn thông và đa phương tiện... đến đầu tư tại Xingapo, thu hút nhiều trường đại học hàng đầu thế giới và hợp tác đào tạo tại Xingapo và thiết lập mối quan hệ hợp tác khoa học với họ.

Trong khi chú trọng học hỏi từ các nước khác thông qua việc cử những người giỏi nhất đi học tại các nước danh tiếng ở nước ngoài, nhập khẩu các thiết bị công nghệ mới nhất, khuyến khích các công ty đa quốc gia nước ngoài chuyển giao công nghệ vào những hoạt động của họ tại Xingapo thì Chính phủ nước này cũng chú ý thúc đẩy sự hợp tác năng động và có đóng góp chung của Xingapo thông qua việc thực hiện khả năng hợp tác của họ trong các lĩnh vực về thông tin sinh học, truyền thông... những lĩnh vực chiến lược mà Xingapo quan tâm.

Chính phủ Xingapo đã đẩy mạnh việc thực hiện mạng lưới hạ tầng cơ sở và công nghệ không dây 3G trên diện rộng cũng như phổ biến các hoạt động thương mại điện tử để đưa nước này hội nhập vào trung tâm truyền thông, sáng tạo và trao đổi tri thức lớn trên thế giới.

Chính phủ Xingapo còn đặc biệt chú trọng cung cấp một kết cấu hạ tầng pháp luật chặt chẽ để xây dựng niềm tin và bảo vệ an toàn cho tài sản trí tuệ và thương mại trí tuệ.

Đẩy mạnh kinh doanh trong lĩnh vực công nghệ nhằm đẩy mạnh **thương mại hóa những kiến thức mới**. Chính phủ thông báo một sáng kiến mới được gọi là “tinh thần kinh doanh công nghệ”. Trong số những chính sách thực hiện theo chiến lược đã xác định Chính phủ đã thành lập một quỹ mới giá trị 1 tỷ đôla Xingapo để đầu tư vào quỹ “đầu tư cho sáng tạo”, quỹ này có những hoạt động và liên kết ở Xingapo⁽³⁾. Mục tiêu của chính sách này là thu hút các công ty ở thung lũng Silicon và đưa Xingapo trở thành một trung tâm hỗ trợ cho sự khởi đầu của các nước láng giềng.

+ **Phát triển giáo dục đại học và qui tụ nhân tài để khai thác và sáng tạo tri thức** (đây là vấn đề quan trọng có ý nghĩa then chốt, quyết định. Vì vậy, chúng tôi trình bày riêng tại mục 2 của bài viết này).

2/ Chính sách phát triển giáo dục đại học và thu hút nhân tài nhằm phục vụ chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức của Xingapo (Chính sách phát triển nguồn vốn con người)

* **Chính sách đối với giáo dục đại học:**

Trong ba yếu tố cơ bản tác động đến sự tăng trưởng kinh tế công nghiệp là vốn con người, vốn vật chất và mức độ mở cửa của nền kinh tế thì nguồn vốn con người là quan trọng nhất. Đối với Xingapo, một đất nước nhỏ bé nghèo tài

nguyên nên nguồn vốn con người từ lâu đã được Chính phủ Xingapo coi là nguồn lực cơ bản cho sự phát triển kinh tế. Khi nền kinh tế dựa trên tri thức ra đời thì yếu tố con người càng trở nên quyết định hơn bao giờ hết.

Nền kinh tế tri thức đòi hỏi phải đào tạo ra những con người có tri thức, ham hiểu biết, có năng lực thích nghi, sáng tạo linh hoạt, có ý thức trách nhiệm cao đối với cộng đồng xã hội ... để đạt được các mục tiêu đã đề ra Chính phủ Xingapo đã thực sự coi giáo dục là “quốc sách hàng đầu”.

Ngoài việc Chính phủ chú ý tăng cường đầu tư cho giáo dục là 21% ngân sách quốc gia đã làm cho giáo dục có điều kiện phát triển để đáp ứng nhu cầu giáo dục phải trở thành động lực cho sự phát triển của nền kinh tế dựa trên tri thức. Trong những năm cuối của thế kỷ XX, Chính phủ Xingapo đã đề ra mục tiêu là đến thế kỷ XXI, công dân Xingapo đều phải nắm vững tri thức cơ bản về điện tử và sử dụng tốt kỹ thuật đĩa mềm điện tử để nối mạng đi khắp thế giới. Đồng thời đưa kỹ thuật này vào ứng dụng trong tất cả các ngành kinh tế quan trọng. Sở dĩ trong bài viết của mình, chúng tôi đặc biệt chú trọng đến giáo dục đại học vì trong giai đoạn hiện nay ở Xingapo đang thực hiện kế hoạch khá đặc biệt, kế hoạch “Vườn trường toàn cầu” với hy vọng thông qua kế hoạch này Xingapo sẽ trở thành một trung tâm giáo dục đứng hàng đầu thế giới vừa đào tạo người tài vừa nhằm thu hút nhân tài về đây học tập, nghiên cứu và ở lại (nếu muốn) để phục vụ trực tiếp cho chiến lược phát triển kinh tế tri thức của Xingapo.

Trên tinh thần giáo dục là sự nghiệp chung của toàn xã hội, giáo dục phải phục vụ trực tiếp cho nhu cầu phát triển của đất nước. Vì vậy, về tổ chức quản lý và điều hành thực hiện kế hoạch giáo dục và đào tạo, được biết ngay từ những năm 80 ở Xingapo **kế hoạch phát triển giáo dục không phải do Bộ Giáo dục soạn thảo mà là do Bộ Công nghiệp và Thương mại soạn thảo** nhằm cân đối nguồn nhân lực theo nhu cầu của đất nước, đây là điểm khác biệt quan trọng so với tục thiển thường thấy ở nước khác. **Phục vụ cho việc thực hiện chiến lược phát triển kinh tế còn có Bộ Nhân lực đã được thành lập theo kiến nghị của Ủy ban cạnh tranh Xingapo (CSC) và một kế hoạch chiến lược nhân lực được gọi là “Kế hoạch nhân lực 21”** được lập ra.

Trong lĩnh vực giáo dục đại học, Chính phủ thông báo mục tiêu thu hút 10 trường đại học dẫn đầu trên thế giới mở phân hiệu tại Xingapo, giúp Xingapo đào tạo nguồn nhân lực, tăng cường tiềm lực trí tuệ. **Chính phủ cho phép các trường đại học trong nước hợp tác với các trường đại học nước ngoài ở Anh, Mỹ, và Úc liên kết trong đào tạo. Vì thế chất lượng giáo dục ở các trường đại học Xingapo rất cao và trở thành trung tâm đào tạo quốc tế.** Nhà nước còn khuyến khích học sinh đi du học bằng kinh phí Nhà nước và tự túc, và các nguồn tài trợ của người nước ngoài.

Ở Xingapo chỉ có 3 trường đại học công lập, 5 trường đại học bán công và có tới 400 trường đại học tư thục mà phần lớn lưu học sinh các nước đến học tại các trường này. Mới đây, **Cục phát**

triển kinh tế và Hiệp hội Người tiêu dùng Xingapo đã đưa ra “Kế hoạch bảo hộ lợi ích của học sinh” nhằm tăng cường các qui chế trong hoạt động quản lý tại các trường tư thục.

Một biện pháp hỗ trợ giáo dục khác được chính phủ Xingapo đặc biệt coi trọng nhằm bồi dưỡng nhân tài, nhất là đối với các ngành nghề nằm trong danh mục những ngành công nghiệp sử dụng nhiều tri thức như điện tử, công nghiệp chính xác. Cục Phát triển Kinh tế Xingapo đã cùng với Cục Quản lý nhân lực quốc gia, **đưa ra kế hoạch đào tạo chuyên ngành công nghệ chính xác với số vốn 16 triệu đôla Xingapo.** Cục phát triển kinh tế còn liên kết với các doanh nghiệp có tiềm lực trong nước **thực hiện các dự án cấp học bổng** cho các chương trình đào tạo...

Về chương trình đào tạo và phát triển kỹ năng chủ yếu nhằm đẩy mạnh các ngành công nghệ thông tin qua các tổ chức đào tạo cho các trường học, máy tính hóa các ngành dân sự và thành lập mạng lưới thông tin quốc tế.

Về chất lượng giáo dục, Xingapo có chế độ giám sát chất lượng SQC (Singapore Quality Class). Đây là nghị định mang tính pháp lý trong lĩnh vực giáo dục. Những trường có chứng nhận SQC mới được nhận sự bảo hộ của Chính phủ trong giáo dục quốc tế. Không những thế, chất lượng giáo dục của từng trường được sự chứng nhận của các nước qua quá trình làm việc của Bộ Giáo dục Xingapo và đại sứ quán của các nước ở nước này. Khi đã được chứng nhận thì việc thu lợi đối với các trường là rất lớn. Ngoài chất lượng giáo dục, Xingapo còn quan tâm rất chặt chẽ đến

chất lượng phục vụ. Do vậy hiện tại Xingapo hiện có 50.000 lưu học sinh từ nhiều nước đến đây học tập. Theo kế hoạch "Vườn trường toàn cầu" của Xingapo trong tương lai không xa nước này sẽ thu hút trên 200.000 lưu học sinh viên nhiều nước đến đây học tập, nâng tỷ lệ đóng góp của ngành giáo dục vào GDP từ 3,6% hiện nay lên 5%.

Do có chính sách quản lý khá cởi mở và hiệu quả, cùng với việc huy động vốn từ mọi nguồn lực cùng hợp tác mà hiện Xingapo đã trở thành nước châu Á có nền giáo dục tương đối cao được nhiều nước thừa nhận.

** Về chính sách thu hút nhân tài:*

Một bộ mới, **Bộ Nhân Lực** đã được thành lập theo kiến nghị của Ủy Ban cạnh tranh Xingapo (CSC) và một kế hoạch chiến lược nhân lực được gọi là "kế hoạch nhân lực 21" được lập ra. Kế hoạch nhấn mạnh hai mặt gồm: một mặt thu hút những tài năng mới vào các ngành công nghiệp sử dụng nhiều tri thức đã được xác định trong I 21. Mặt khác, tiến hành đào tạo lại, tận dụng nguồn nhân lực đang có sẵn cũng như trang bị cho công nhân tư tưởng một đời làm nhiều nghề và nhấn mạnh tầm quan trọng của việc học suốt đời.

Việc thực hiện chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức tăng mạnh vốn đầu tư phát triển nguồn nhân lực. Chính sách thu hút nhân tài, một trong những yếu tố nền tảng đảm bảo Xingapo có được sự tăng trưởng kinh tế ổn định lâu dài là việc đầu tư vào phát triển con người và tài năng của họ. Hơn nữa ở thế kỷ thông tin và công nghệ cao thì tài năng con người, vốn trí tuệ và năng lực tạo ra những giá trị bổ sung và truyền đạt tri thức là chìa khoá của sự

thành công để xây dựng một nền kinh tế có hàm lượng khoa học cao và ứng phó tốt trước những vấn đề của toàn cầu hóa.

Xingapo mới đây tiết lộ kế hoạch khuyến khích thêm người nước ngoài đăng ký trở thành công dân nước này để củng cố khả năng cạnh tranh về kinh tế trong khu vực. Theo Economic Time (8-11-2004) thì thủ tục mới sẽ không chỉ dựa trên cơ sở bằng cấp là đối tượng như các giáo sư, nhà quản lý doanh nghiệp và Xingapo mà còn rất chú trọng đến tài năng, kỹ năng và kinh nghiệm thực tế, tức đối tượng lao động hạng trung, lao động lành nghề.

Như vậy, trên cơ sở xác định chiến lược phát triển kinh tế trong tình hình mới, trong thời gian qua Chính phủ Xingapo đã đi vào thực hiện những chính sách phát triển kinh tế dựa trên tri thức một cách xuôi chèo, mát mái. Vẫn là quá sớm để đánh giá Xingapo sẽ thực hiện thành công đến mức nào chiến lược phát triển này. Vì ngay cả tiêu chuẩn để đánh giá, đo lường về hiệu quả của mô hình kinh tế này ở các nước và các tổ chức kinh tế trên thế giới vẫn chưa thống nhất. Những cố gắng của OECD để đánh giá hiệu quả của nền kinh tế tri thức giữa các nước thành viên dựa phần lớn vào việc lựa chọn một danh sách cục bộ các chỉ số được sử dụng để đo lường hiệu quả hoạt động sáng tạo và sử dụng tri thức. Hầu hết các hoạt động này được đánh giá theo đầu vào hơn là đầu ra (ví dụ: chi tiêu cho R&D và lực lượng lao động có kỹ năng, cường độ sử dụng máy tính...). Về tổng thể Xingapo xếp thứ 2 trên thế giới (sau Mỹ), vị trí xếp cạnh tranh tương đối cao là do dựa vào thế mạnh trong các lĩnh vực như vận tải truyền thông,

kết cấu hạ tầng tài chính và công ích, một Chính phủ làm việc có hiệu quả, trong sạch, cởi mở và khả năng sản xuất một lực lượng lao động có tri thức và kỷ luật.

Nếu như trong những năm 90 của thế kỷ XX, Xingapo coi toàn cầu hóa như một chiến lược phát triển, kết quả là Xingapo đã trở thành một nước có nền kinh tế phồn vinh thì toàn cầu hóa cũng đặt cho Xingapo nhiều vấn đề cần giải đáp khi họ phải đứng trước tốc độ tăng trưởng đang chậm lại, mất dần lợi thế cạnh tranh trên thế giới và ở khu vực. Có nhiều giải pháp trả lời trước những thách thức mới như: Xingapo phải tăng cường hội nhập; hợp tác đi liền với cạnh tranh; tiếp tục dựa vào lợi thế có sẵn để phát triển... Vấn đề quan trọng là Chính phủ Xingapo kịp thời thực hiện chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức, chính sách đào tạo và thu hút nhân tài là con đường phù hợp với xu thế phát triển sẽ đem đến cho Xingapo những bước phát triển mới.

Một số nhận xét

- Chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức được Chính phủ Xingapo thực hiện một cách chủ động, tích cực và bước đầu đã đem lại bước kết quả đáng kể, giúp cho Xingapo giữ được vị trí cạnh tranh của mình trong khu vực ít nhất trong mười năm nữa.

- Chính phủ Xingapo là Chính phủ có vai trò hết to lớn trong vai trò tổ chức, điều hành, quản lý và hiệu lực điều tiết kinh tế cao. Sự can thiệp của Chính phủ luôn đúng lúc phù hợp với xu thế phát triển. Điều này thể hiện năng lực của các nhà quản lý đất nước thực sự là những người tài.

- Trước những thách thức của toàn cầu hóa, Xingapo đã tìm ra con đường đi để tiếp tục phát triển. Chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức có thể vận dụng vào Việt Nam cùng với những chiến lược phát triển khác, vấn đề là liệu lượng thế nào cho phù hợp với yêu cầu của đất nước.

CHÚ THÍCH

1. OECD – organization for Economic Cooperation and Development (Tổ chức hợp tác và phát triển kinh tế, thành lập năm 1961 với 25 nước thành viên, bao gồm các nước Tây Âu, Mỹ, Canada, Nhật...).
2. POH-KAM WONG, chiến lược phát triển kinh tế dựa trên tri thức của Xingapo. Tài liệu chuẩn bị cho Hội thảo “Các xu hướng và vấn đề năm 2001”. Tạp chí Kinh tế tri thức 10-2001.
3. LÊ THU HÀ. Một số chính sách phát triển kinh tế của Nhà nước Xingapo những năm gần đây. Kinh tế châu Á - Thái Bình Dương, số 2 (19), tr 36.